

**PERSPECTIVA CANONICĂ ACTUALĂ ASUPRA
COMPLEMENTARITĂȚII: A LUCRA PĂMÂNTUL, A PĂSTORI TURMA:
ECHILIBRUL VOCAȚIONAL ȘI LIMITELE CANONICE
PENTRU CLERUL DIN AGRICULTURĂ**

IOAN VRAJA

Abstract.

In the Orthodox Christian tradition, the relationship between pastoral ministry and the secular professions has been a subject of considerable theological and canonical reflection. One such intersection occurs in the context of agricultural clergy, those who, in addition to their spiritual responsibilities, also engage in agriculture to support themselves and their communities. However, this dual vocation is not without canonical challenges and limitations. The concept of vocational balance, or the harmonious integration of sacred and secular ministry, is vital in maintaining the integrity of the priestly function. From a canonical perspective, the activity of tilling the soil, while vital for sustaining life and promoting self-sufficiency, must not overshadow or compromise the primary pastoral duty of shepherding the flock. This study explores the theological and canonical limits governing the compatibility of agricultural labor and clerical life, examining how these dual roles can be reconciled within the broader framework of orthodox ecclesiastical discipline.

Keywords: *compatibilities, clerical ministry, agricultural professions, canonical tradition*

Preliminarii

În contextul în continuă schimbare al slujirii pastorale, problema implicării clerului în profesii complementare, în special în domeniul agricol, rămâne o temă de interes în tradiția ortodoxă. Imaginea păstorului ce îngrijește turma și a agricultorului ce lucrează pământul adâncește un

simbolism biblic semnificativ și o imagine spirituală puternică¹. De la primele pagini ale Facerii până la parabolele Domnului Hristos, metaforele legate de agricultură au fost un element esențial al exprimării adevărilor divine². Totuși, dincolo de sensul metaforic, mulți clerici din mediul rural s-au angajat, de-a lungul istoriei și chiar în prezent, în activități agricole, folosind acest domeniu ca sursă de subzistență, adesea suplinind sprijinul modest oferit de comunitatea eclezială.

Această întâlnire între vocația pastorală și munca agricolă ridică probleme teologice și canonice semnificative. Dreptul canonic ortodox și-a exprimat de mult timp îngrijorarea cu privire la implicarea clerului în ocupații seculare sau lumești, în special atunci când o astfel de implicare distrage atenția de la sau diminuează sfințenia și integritatea slujbei preoțești. Textele Sfintelor Canoane conțin o serie de referințe din acest punct de vedere, interzicând clericilor să se angajeze în afaceri sau comerț, subliniind necesitatea de a proteja lucrarea spirituală și caracterul distinctiv al chemării preoțești³. Cu toate acestea, interdicțiile de acest fel trebuie interpretate contextual, făcând distincția între profesiile care doar susțin viața și cele care riscă să secularizeze identitatea clericală.

Agricultura ocupă o poziție unică în această discuție. Spre deosebire de comerț sau politică, lucrarea pământului este adânc înrădăcinată în tradiția biblică și monahală, adesea asociată cu smerenia, simplitatea și un ritm de viață propice rugăciunii. În multe comunități ortodoxe, în special în regiu-

¹ Richard M. DAVIDSON, *Flame of Yahweh: Sexuality in the Old Testament*, Hendrickson, Peabody, Massachusetts, 2007, pp. 56-58.

² Acest model continuă în figuri precum Noe, un om neprihănit care construiește arca, un sanctuar tipologic și plantează o vie (Fac 9,20). Mai târziu, Moise îngrijește oile în Madian înainte de a-l întâlni pe Dumnezeu în rugul aprins (Ieș 3), iar David, regele-păstor al Israelului, conduce cu autoritate atât spirituală, cât și civică. Aceste modele ilustrează faptul că vocațiile pământești, în special cele înrădăcinate în pământ, pot servi ca o pregătire și chiar o manifestare a serviciului divin. Astfel, fie că ne raportăm la cartea Facerii, la perioada preoției levitice ori la slujirea pe care o realizau profeții, putem să identificăm o serie de activități ce erau desfășurate de cei care slujeau lui Dumnezeu. A se vedea: Timothy Paul Jones, „Prophets, priests, and kings today? theological and practical problems with the use of the munus triplex as a leadership typology” in *Perichoresis*, vol. 16, 3, 2018, pp. 63-83; Joseph BLENKINSOPP, *Sage, Priest, Prophet*, Kentucky, Louisville, Westminster John Knox Press, 1995; Marty STEVENS, *Leadership Roles of the Old Testament: King, Prophet, Priest, Sage*, Eugene, Oregon, Cascade Books, 2012.

³ Canonul 6 apostolic este unul dintre canoanele fundamentale ale legislației bisericești care reflectă cadrul teologic și moral profund, încă din Biserica primară, cu privire la natura și vocația clerului. Directiva canonului conform căreia „episcopul, preotul sau diaconul să nu-și asume preocupări lumești” subliniază ideea că cei cărora li se încredințează slujiri sacre trebuie să ducă o viață distinctă de activitățile seculare. Aceasta nu este doar o chestiune de disciplină morală, ci o afirmație teologică cu privire la sfințenia și dăruirea ca vocație, necesare celor chemați să conducă poporul lui Dumnezeu. *Canoanele Bisericii Ortodoxe, Canoanele Apostolice și Canoanele Sinoadelor Ecumenice*, vol. I, trad. Răzvan Perșa, ediția a doua, Ed. Basilica, București, 2022, p. 105.

nile rurale sau cu probleme economice, preoții care se ocupă de agricultură nu sunt conduși de profit, ci de necesitate, întruchipând o formă de slujire aparte. Munca lor nu devine o distragere a atenției, ci o mărturie, o extindere a îngrijirii lor pastorale în domeniul creației și al comunității⁴.

Cu toate acestea, pericolele potențiale nu trebuie trecute cu vederea. Atunci când munca agricolă copleșește responsabilitățile pastorale, diminuează prezența liturgică sau perturbă identitatea clericală în fața credincioșilor, este necesară o reevaluare. Biserica, în înțelepciunea sa pastorală, este chemată să exercite discernământul prin intermediul principiului iconomiei⁵, adaptând rigoarea canonică la condițiile din viața reală, protejând în același timp prioritățile spirituale ale slujirii preoțești.

Această reflecție introductivă își propune să exploreze normele canonice, fundamentele teologice și realitățile pastorale ale clerului implicat în muncile agricole. Prin aceasta, se încearcă să se contribuie la o înțelegere mai integrată a vocației, una care onorează atât dimensiunea spirituală, cât și cea materială a vieții clericale și una care susține echilibrul dintre slujirea altarului și administrarea pământului.

Situații biblice și patristice cu privire la slujirea preoției și practicarea agriculturii, pornind de la Eden.

Legătura dintre vocația spirituală și munca manuală, în special munca agricolă, este adânc înrădăcinată în viziunea biblică a vieții umane. Primul om, Adam, este plasat de Dumnezeu în grădina Edenului „să o lucreze și să o păzească” Fac 2,15. Verbele ebraice traduse în mod obișnuit prin „a munci” și „a păzi”, sunt, de asemenea, folosite în Pentateuh pentru a descrie îndatoririle leviților la Templu (Num 3,7-8), sugerând o legătură tipologică între grădinărit și preoție⁶. Vocația originală a umanității este, așadar, atât preoțească, cât și agrară, integrând cultivarea pământului cu o ofrandă liturgică adusă lui Dumnezeu. Această uniune simbolică dintre preoție și muncă se regăsește în viața multor aleși ai lui Dumnezeu, fiind menționați în textele biblice. Moise, David și Amos au fost păstori la propriu înainte de a fi chemați la slujirea profetică și pastorală⁷.

⁴ Alexander SCHMEMANN, *For the Life of the World*, St. Vladimir's Seminary Press, 1973, pp. 15-30.

⁵ Iconomia bisericească reprezintă „administrarea sau folosirea chibzuită ori buna chivernisire a mijloacelor specifice bisericești, nemateriale, în vederea satisfacerii unor trebuințe legate de lucrarea mântuitoare a Bisericii sau chiar pentru facilitarea ori asigurarea directă a mântuirii” afirmă Pr. Liviu Stan. A se vedea: Liviu STAN, „Iconomie și intercomuniune” în *Biserica și dreptul. Probleme canonice actuale*, Ed. Andreiana, Sibiu, 2014, pp. 9-10.

⁶ R. M. DAVIDSON, *Flame of Yahweh: Sexuality in the Old Testament*, p. 56.

⁷ Richard STEINER, *A study of Amos' Occupation*, The Catholic Biblical Association of America, Washington DC, 2003, p. 116.

Aceeași metaforă continuă în Noul Testament, unde Hristos se prezintă ca „*Păstorul cel bun*” (Ioan 10,11), folosind imagini agrare pentru a exprima natura sacrificială a îngrijirii pastorale. Apostolul Pavel, deși era iudeu, a lucrat în mod asumat ca făcător de corturi pentru a se întreține în timpul călătoriilor sale misionare (Fapte 18,3)⁸. El a insistat asupra acestei practici nu doar ca o chestiune de integritate, „*ca să nu vă împovărăm pe niciunul dintre voi*” (II Tes 3,8)⁹ ci și ca un model de slujire smerită¹⁰. Viața sa întruchipează principiul conform căruia munca poate coexista cu slujirea pastorală și chiar o poate sprijini, atunci când este făcută cu discernământ și cu ordinea corectă a priorităților¹¹.

Cu toate acestea, pe măsură ce Biserica primară s-a dezvoltat, tensiunea dintre slujirea pastorală și munca manuală a început să necesite limite mai precise. În perioada patristică, personalități precum Sfântul Ioan Hrisostom și Sfântul Vasile cel Mare au afirmat demnitatea muncii, avertizând în același timp împotriva distragerilor provocate de implicarea în profesiile lumești¹². Această viziune a muncii ca asceză și jertfă a avut o influență de lungă durată, în special în comunitățile în care asumarea unui mod de subzistență era necesară pentru independența spirituală. În contextul monahal, lucrarea pământului a devenit o expresie concretă a sinergiei dintre rugăciune și muncă, agricultura servind nu doar ca necesitate economică, ci și ca formare spirituală¹³.

Pe măsură ce Biserica a devenit mai structurată, ocupațiile clericilor au fost definite mai clar. Canoanele Apostolice, ale primelor Sinoade, pre-

⁸ Ronald HOCK, *The Social Context of Paul's Ministry: Tentmaking and Apostleship*, Fortress, Philadelphia, 1980, p. 228; Cheol-Won YOON, *Paul's Citizenship And Its Function In The Narratives Of Acts*, Department of Biblical Studies University of Sheffield, 1996, p. 14.

⁹ John POLHILL, *Paul and His Letters*, p. 31; Peter Wagner, *Apostles of the Last Days: The Bible's Teaching on Apostolic Ministry*, p. 144.

¹⁰ Ceea ce face slujirea lui Pavel deosebit de remarcabilă este dublul său rol de făuritor de corturi și misionar. Această dublă vocație nu numai că i-a susținut nevoile fizice, dar i-a servit și drept model pentru smerenie, sânguință și integrarea perfectă a muncii laice și a vocației spirituale. Helenann Hartley, „*Am lucrat zi și noapte ca să nu vă împovărăm pe niciunul dintre voi*” (I Tes. 2,9). Aspects of the Portrayal of Work in the Letters of Paul, Late Second Temple Judaism, the Graeco-Roman World and Early Christianity”, teză de doctorat, Universitatea Oxford, 2004, pp. 204-206; William BOULTON, *The Apostle Paul: His Life, Labours and Letters*, Sampson Low, London, Marston, 1929, p. 5.

¹¹ Abraham MALHERBE, *Paul and the Thessalonians: The Philosophic Tradition of Pastoral Care*, Philadelphia, Fortress Press, 1987, pp. 52-54.

¹² Stylianos PAPADOPOULOS, *Patrologie*, Vol. II/2, trad. de Adrian Marinescu, Ed. Bizantină, București, 2009 pp. 46-49; Sfântul VASILE CEL MARE, „Omilia I la Psalmul XIV, p. 214, trad. de Pr. Dumitru Fecioru, *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. XVII, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986.

¹³ Sfântul VASILE CEL MARE, *Serieri. Partea a doua - Asceticele*, trad. de Iorgu Ivan, *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. XVII, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1989, p. 214

cum Canonul 3 de la Calcedon și Canonul 10 al Sinodului VII Ecumenic, au interzis clerului să se angajeze în „*afaceri lumești*” sau în meserii care ar putea distra atenția de la îndatoririle pastorale sau ar putea provoca indignare. Cu toate acestea, aceste canoane nu vizau munca de subzistență, ci comerțul, profitul și implicarea în cele politice.

În lumea bizantină, majoritatea clerului urban era susținut de Biserică sau de instituțiile imperiale¹⁴. Cu toate acestea, în zonele rurale, mulți preoți parohi trăiau la un nivel de subzistență și se bazau pe agricultură sau comerț pentru a supraviețui. Biserica recunoștea acest lucru, iar episcopii tolerau adesea o astfel de activitate atât timp cât nu interfera cu viața liturgică.

În secolul al XX-lea, mulți clerici ortodocși, în special în țările post-comuniste, s-au trezit fără suficient sprijin din partea Bisericii sau a statului. În România, Rusia, Grecia și Serbia, preoții din mediul rural au devenit din nou obișnuiți să întrețină grădini, animale sau mici întreprinderi agricole, adesea din necesitate economică. Această practică a fost frecvent tolerată în temeiul principiului economiei, în special atunci când a permis preoților să rămână în parohiile lor fără a împovăra comunitățile sărace.

Provocări canonice în integrarea activităților agricole în viața clericală

De-a lungul istoriei Bisericii Ortodoxe, diferite canoane au subliniat faptul că slujirea preoțească este fundamental incompatibilă cu anumite activități profesionale, reflectând convingerea că slujitorii trebuie să fie dedicați în întregime vocației lor, fără distragere sau compromis moral. Preotul nu este doar un slujitor religios, ci mai ales un părinte spiritual, un conducător și un exemplu viu al Evangheliei pentru turma sa. Viața sa este menită să întruchieze sfințenia, smerenia și angajamentul neclintit față de lucrarea lui Dumnezeu. Pentru a se asigura că această înaltă chemare rămâne nepătată de încurcături lumești, Biserica a stabilit linii directoare stricte cu privire la tipurile de profesii pe care clerul le poate sau nu le poate întreprinde¹⁵. Multe dintre aceste interdicții pornesc de la ideea că anumite ocupații ar putea corupe integritatea morală a unui preot, i-ar putea distra atenția de la îndatoririle sale spirituale sau ar putea crea conflicte de interese care ar putea submina rolul său de slujitor al lui Hristos și al Bisericii Sale.

Canoanele insistă asupra faptului că preoții nu ar trebui să se ocupe de preocupări lumești, deoarece vocația lor necesită dăruire deplină față

¹⁴ Steven RUNCIMAN, *Civilizația Bizantină*, trad. de Damian Anfile, Ed. Basilica, București, 2021, p. 198.

¹⁵ Pr. Nicolae D. NECULA, *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, vol. II, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2004, pp. 367-372.

de Dumnezeu și un angajament fără rezerve față de bunăstarea spirituală a credincioșilor¹⁶. În acest context, identificăm anumite canoane care interzic acestora îndeletnicirea cu anumite preocupările lumești, terminologie care se referă la activități, ocupații sau responsabilități care ar putea implica un slujitor în treburile seculare, distrăgându-l de la îndatoririle pastorale sau compromițându-i integritatea morală și spirituală. Biserica a învățat întotdeauna că un preot este chemat să fie separat de lume, nu în sensul izolării fizice, ci în sensul menținerii unei concentrări unice pe slujirea lui Hristos și a poporului Său¹⁷.

În seria de referințe canonice, putem să identificăm unele care, în mod general, pot să fie cuprinse activitățile cu implicare în domeniul agricol. O astfel de referință este conținută de Canonul 6 apostolic care prevede: „*Episcopul, preotul sau diaconul să nu-și asume preocupări lumești. În caz contrar, să fie caterisit*”¹⁸. Comentariile canoniștilor ne ajută în înțelegerea unor aspecte de referință cu privire la tema analizată.

În interpretările canoniștilor bizantini, în seria de activități menționate, nu sunt referințe față de cele de natură agricolă. Spre exemplu, viziunea lui Balsamon este relevantă datorită faptului că acesta dezvoltă o serie de argumente atunci când analizează Nomocanonul Patriarhului Fotie, capitolul 13, titlul 8¹⁹. Aici subliniază aceea că este interzisă participarea clericilor la funcții publice, ca administratori publici, garanții sau altele²⁰. De asemenea, Alexos Aristenos pornește direct de la interzicerea acceptării de funcții lumești, ca mai apoi să nuanțeze această interdicție prin faptul că este permisă acceptarea unor astfel de funcții atunci când preotul este „*desemnat de către legi pentru administrarea bunurilor minorilor sau i se cere în alt mod să primească întreținerea văduvelor, orfanilor și bolnavilor*”²¹.

O perspectivă importantă, care completează informațiile, este cea oferit de Părintele Liviu Stan, evidențiind aspecte care țin de modul în care Biserica s-a raportat la această problemă de-a lungul vremii. Întâi de toate, el afirmă că există o serie de canoane și legi de stat care privesc această problemă și că ele reprezintă răspunsul Bisericii în fața unor situații apărute și care au fost declarate incompatibile cu slujirea preotească. Desigur,

¹⁶ Nicolae D. NECULA, „Priorități pastorale ale preotului de enorie”, *Vestitorul Ortodoxiei*, (2003), p. 15.

¹⁷ Antonie PLĂMĂDEALĂ, *Preotul în Biserică, în lume, acasă*, Tiparul Tipografiei Eparhiale, Sibiu, 1996, pp. 90-100.

¹⁸ *Canoanele Bisericii Ortodoxe, Canoanele Apostolice și Canoanele Sinoadelor Ecumenice*, p. 105.

¹⁹ Georgios RHALLIS, Michael POTLES (eds). *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἐκπῶν κανόνων*, vol. I *Nomocanonul Patriarhului Fotie*, Atena, 1852, pp. 157-160.

²⁰ G. RHALLIS, M. POTLES (eds). *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἐκπῶν κανόνων*, vol. I, p. 159.

²¹ *Comentariile Canoniștilor Bizantini. Canoanele Apostolice și Canoanele Sinoadelor Ecumenice*, trad. de Pr. Răzvan Perșa, Ed. Basilica, București, 2024, p. 103.

este semnificativă menționarea pe care o face acesta despre faptul că până în secolul IV, activitățile profesionale declarate incompatibile cu slujirea preoțească erau de fapt acele funcții care presupuneau săvârșirea obligatorie a unor ritualuri păgâne. Astfel, putem să conturăm unul dintre criteriile extrem de importante care contribuie la catalogarea activităților agricole drept compatibile sau incompatibile, criteriu care este de o extrem de mare importanță până astăzi²².

Dacă majoritatea prescripțiilor canonice din categoria celor cu referințe indirecte la anumite incompatibilități interzic slujitorilor să se coboare în administrații lumești, Canonul 3 al Sinodului IV Ecumenic conține informații mai specifice, făcând referire nu doar la preocupările lumești interzise clericilor, ci și consemnând în mod evident anumite interdicții. Textul canonului spune:

„A ajuns la [cunoștința] Sfântului Sinod că unii dintre cei înscrși în cler au devenit, din cauza dorinței rușinoase de câștig, arendași ai averilor altora și se preocupă cu activități lumești, neglijând, pe de-o parte, slujirea lui Dumnezeu și frecventând, pe de alta, casele celor din lume, asumându-și, din iubire de arginți, administrările averilor. De aceea, Sfântul și Marele Sinod a decis ca, în viitor, niciun episcop, cleric sau monah să nu fie arendaș al unor averi sau să-și ia asupra lui însuși administrări lumești ale bunurilor, doar dacă ar fi desemnat cumva prin lege pentru tutelarea obligatorie a minorilor sau dacă episcopul cetății l-ar încredința, cu frică de Dumnezeu, să preia grija bunurilor bisericești sau a orfanilor, a văduvelor neîngrijite și a persoanelor care au nevoie în mod deosebit de ajutorul bisericesc. Iar dacă cineva, pe viitor, va încerca să încalce cele ce s-au hotărât, unul ca acesta să fie supus pedepselor bisericești”²³.

Putem observa că textul acestui canon abordează problema membrilor clerului care se angajează în afaceri lumești și activități financiare care îi distrag de la îndatoririle lor religioase. Sfântul Sinod a observat că unii dintre aceștia, mânați de lăcomie, deveneau chiriași ai proprietăților, gestionau afaceri lumești și își neglijau responsabilitățile spirituale. Pentru a preveni acest lucru, canonul stabilește o regulă strictă: episcopilor, clericilor și monahilor le este interzis să devină chiriași ai proprietăților altora sau să gestioneze afaceri laice pentru câștig personal²⁴.

²² Arhid. Ioan N. FLOCA, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*, Sibiu, 2005, p. 12.

²³ *Canoanele Bisericii Ortodoxe, Canoanele Apostolice și Canoanele Sinoadelor Ecumenice*, vol. I, p. 218.

²⁴ Textul Canonului reprezintă o preocupare teologică profundă cu privire la rolul clericilor în Biserică și la relația lor cu bogăția materială. În esență, acesta susține principiul conform căruia cei care au fost hirotoniți pentru a-L sluji pe Dumnezeu nu trebuie să se lase distrași de cele lumești, în special de cele care provin din dorința de câștig personal. Această învățătură este ferm înrădăcinată în cuvintele lui Hristos, care a declarat: „*Nimeni nu poate sluji la doi stăpâni; pentru că*

Pe baza textului canonului, putem să înțelegem câteva aspecte care definesc cercetarea de față. Cel dintâi, cu referire la clerici, este reprezentat de faptul că prescripția aceasta accentuează chemarea pe care trebuie să o aibă aceștia spre realizarea îndatoririlor spirituale. În acest sens putem înțelege că anumite preocupări administrative lumești ar putea să-i îndepărteze pe slujitori de la realizarea corectă a principalelor îndatoriri, cele sfinte, făcându-i mai vulnerabili spre îndatoririle lumești. De aceea canonul întruchipează această învățătură interzicând clerului să se implice prea mult în chestiuni financiare și administrative care nu servesc în mod direct misiunii Bisericii. Rolul unui preot sau episcop este în primul rând pastoral și spiritual, nu economic sau lumesc²⁵.

Riscuri și realități pastorale: câmpul sau turma duhovnicească?

Imaginea preotului agricultor ocupă un spațiu liminar între două vocații, una spirituală, cealaltă materială, fiecare înrădăcinată într-o viziune a teologiei. Din această perspectivă, astfel de situații necesită un discernământ atent pentru a se asigura, după cum am precizat, că munca agricolă nu compromite sfințenia sau integritatea vocației preoțești, ci mai degrabă servește ca mijloc de aprofundare a acesteia. În tradiția ortodoxă, munca nu este considerată niciodată ca fiind în mod inherent seculară sau profană. Sfințirea creației, concepție centrală pentru viziunea ortodoxă asupra lumii, implică faptul că grija pământului, atunci când este realizată cu smerenie și rugăciune, poate deveni un act liturgic în sine²⁶. Astfel, munca preotului-agricultor, atunci când este corect ordonată, participă la transformarea continuă a lumii într-o ofrandă pentru Dumnezeu.

Provocarea constă în menținerea ierarhiei adecvate a vocațiilor. În timp ce agricultura poate susține mijloacele de subzistență ale preotului, preoția trebuie să rămână principala identitate și vocație. Altarul nu poate fi subordonat plugului. Această tensiune a existat întotdeauna în Biserică, dar este deosebit de acută în contextele în care dificultățile economice îi forțează pe clerici să muncească suplimentar pentru a-și susține familiile și parohiile. Aici, principiul economiei devine esențial.

ori îl va urî pe unul și îl va iubi pe celălalt, ori va fi devotat unuia și îl va disprețui pe celălalt. Nu puteți sluji lui Dumnezeu și banilor” (Matei 6,24). Clericii sunt chemați să se dedice în întregime slujirii lui Dumnezeu, predicării Evangheliei și îngrijirii pastorale a credincioșilor, iar orice implicare în afaceri sau în gestionarea financiară în interes personal reprezintă un risc semnificativ pentru integritatea lor spirituală.

²⁵ *Comentariile Canoniștilor Bizantini. Canoanele Apostolice și Canoanele Sinoadelor Ecumenice*, pp. 259-263

²⁶ Alexander SCHMEMANN, *For the Life of the World*, p.15.

Episcopii, în rolul lor de supraveghetori spirituali, sunt chemați să stabilească de la caz la caz dacă activitatea agricolă sprijină sau subminează slujirea preotului.

Realitățile pastorale moderne necesită răspunsuri teologice care sunt deopotrivă ancorate în tradiție și adaptate la context. În multe comunități ortodoxe rurale, preoții continuă să cultive, nu din preferință, ci din necesitate. Departe de a fi o problemă, acest lucru poate deveni o mărturie de solidaritate cu poporul, un semn că preotul împărtășește ritmul, munca și povara credincioșilor. Acest lucru face ecou modelului smerit al lui Hristos, care nu a slujit de sus, ci din interiorul condiției umane trăite.

Totuși, acest model implică și riscuri. Preotul agricultor poate deveni neatent la slujire, epuizat fizic și spiritual sau identificat din ce în ce mai mult cu pământul său decât cu viața sa liturgică. În astfel de cazuri, credincioșii pot experimenta o criză a vizibilității și accesibilității clerului, în special atunci când slujirea este întârziată sau pastorația duhovnicească pare secundară²⁷. În plus, într-o epocă în care profesionalismul și specializarea domină imaginația publică, preotul se poate lupta pentru a menține demnitatea și claritatea rolului său. Aceste preocupări invită la o reflecție teologică mai profundă asupra modului în care vocația, munca și identitatea eclezială trebuie armonizate, nu doar în teorie, ci și în practica pastorală.

Există, de asemenea, riscul de a instrumentaliza munca manuală fără a o integra într-un cadru spiritual. Agricultură, ca orice formă de muncă, poate deveni o acțiune fără măsură atunci când este separată de rugăciune și de viața sacramentală. Dimpotrivă, atunci când este unită cu viziunea euharistică asupra lumii, poate servi drept reamintire a faptului că preotul nu este doar un slujitor al altarului, ci și un îngrijitor al creației²⁸. Euharistia însăși, oferită în pâine și vin, care sunt roadele pământului și lucrarea mâinilor omenești, subliniază faptul că transformarea creației începe cu munca făcută sfântă.

Astfel, paradigma preotului agricultor provoacă Biserica să își revizuiască înțelegerea muncii, vocației și identității pastorale în lumina tradiției și a necesității. Aceasta face apel la o teologie care nu este nici idealistă, nici legalistă, ci întrupată, capabilă să afirme sfințenia muncii, păstrând în același timp sfințenia preoției. Prin ochii tradiției și cu discernământul episcopiei, plugul și cădelnița pot totuși să slujească aceluiași Domn, atunci când sunt ținute de mâini care sunt deopotrivă lucrate și sfințite.

²⁷ John ERICKSON, *The Challenge of Our Past: Studies in Orthodox Canon Law and Church History* pp. 78-80.

²⁸ Philip SHERRARD, *The Sacred in Life and Art*, Ipswich: Golgonooza Press, 1990, pp. 24-25.

Agricultură și preoție. Activități compatibile și incompatibile

Biserica Ortodoxă a recunoscut de mult timp valoarea spirituală a muncii manuale, în special atunci când aceasta este integrată în ritmul vieții pastorale și liturgice a unui preot. Cu toate acestea, nu toate formele de activitate agricolă sunt compatibile cu exigențele și demnitatea statutului clerical.

Anumite forme de muncă agricolă nu numai că sunt permise, dar pot fi îmbogățitoare din punct de vedere spiritual și benefice din punct de vedere pastoral atunci când sunt abordate cu smerenie și moderație. Grădinăritul de subzistență, de exemplu, este una dintre cele mai tradiționale și discrete forme de muncă agricolă. O mică parcelă de legume sau o livadă, cultivată de preot pentru uz personal sau parohial, reflectă moștenirea agrară a multor comunități ortodoxe și nu intră în conflict cu îndatoririle pastorale. Apicultura se încadrează, de asemenea, în această categorie compatibilă. Practicată istoric de călugări și clerici, aceasta necesită puțină întreținere și este bogată din punct de vedere simbolic, albinele fiind asociate de mult timp în spiritualitatea ortodoxă cu disciplina, armonia și dulceața înțelepciunii divine²⁹.

În mod similar, îngrijirea unei mici podgorii pentru producerea vinului folosit la Dumnezeiasca Liturghie oferă atât valoare practică, cât și sacramentală. Astfel de practici amintesc de principiul monahal al autogospodăririi, în care munca este sfințită prin roadele aduse ca ofrandă către altar³⁰. Creșterea animalelor la scară mică, cum ar fi creșterea găinilor sau a caprelor, poate fi, de asemenea, acceptabilă atunci când sprijină nevoile gospodăriei sau ale parohiei fără a solicita timp excesiv. Chiar și participarea la obiceiurile agricole locale, cum ar fi binecuvântarea câmpului sau implicarea la recoltare, poate aprofunda legătura preotului cu oamenii și cu pământul, întruchipând natura întrupată a slujbei ortodoxe³¹.

Pe de altă parte, mai multe forme de angajare în agricultură sunt în mod clar incompatibile cu vocația clericală. Principala dintre acestea este agricultura comercială pe scară largă. Atunci când un preot își asumă rolul de proprietar de afaceri, administrând terenuri, angajați sau producție pentru profit, timpul, atenția și identitatea sa spirituală riscă să fie deturnate de la altar către piață. Acest tip de implicare economică intră direct sub incidența interdicțiilor canonice de implicare în afaceri lumești, după cum se afirmă în Canoane. Problema nu este demnitatea muncii în sine, ci distragerea atenției pe care o impune și confuzia pe care o creează cu privire la funcția sacră a preotului.

²⁹ Ph. SHERRARD, *The Sacred in Life and Art*, p. 24.

³⁰ VASILEIOS OF IVERON, *Hymn of Entry: Liturgy and Life in the Orthodox Church*, Crestwood, New York, St. Vladimir's Seminary Press, 1984, p. 66.

³¹ Nicholas DENYSENKO, *The People's Faith: The Liturgy and Theology of Popular Orthodoxy*, Minneapolis, Fortress Press, 2018, pp. 92-94.

O altă activitate incompatibilă implică închirierea terenurilor agricole sau administrarea proprietăților de închiriat pentru a obține venituri. Deși aparent pasivă, această practică poate atrage clerul în conflicte juridice, financiare sau chiar morale, mai ales atunci când apar dispute. De asemenea, este descurajată implicarea publică regulată în vânzarea de produse agricole sau animale în piețele locale. Chiar dacă este acceptat cultural în unele regiuni, acest nivel de vizibilitate în viața comercială poate indigna credincioșii sau diminua percepția preotului ca părinte spiritual. Într-o epocă în care identitatea clericală este deja sub presiune, astfel de limite neclare ar trebui abordate cu mare precauție.

Proiectele agricole finanțate prin îndatorare și programele agricole subvenționate de guvern prezintă, de asemenea, riscuri pentru starea clericală. Un preot care se angajează în agricultură ca o afacere, contractând împrumuturi sau subvenții, ar putea să devină vulnerabil la presiuni financiare și la posibile obligații legale. În plus, activitățile agricole care îl fac pe preot să lipsească periodic din parohie, de exemplu, în timpul sezonului de plantare sau de recoltare, subminează rolul său principal liturgic, misionar și pastoral. În aceste cazuri, altarul este efectiv subordonat câmpului, iar unitatea vocației preotului este compromisă.

Între acești doi poli, munca de subzistență compatibilă și întreprinderea comercială incompatibilă, există o serie de practici care necesită un discernământ de la caz la caz. De exemplu, un preot care închiriaza un mic teren pentru uz personal sau familial poate să nu încalce disciplina canonică dacă aranjamentul este modest, discret și justificat pastoral. Participarea la proiecte agricole cooperative, în care preotul este unul dintre mulți colaboratori fără atribuții de gestionare, ar putea fi permisă cu binecuvântarea unui episcop. În mod similar, utilizarea terenurilor parohiale în scopuri agricole limitate, în special atunci când sunt destinate sprijinirii funcțiilor caritabile sau liturgice, poate fi privită nu ca o implicare laică, ci ca o extindere a administrării pastorale.

În toate cazurile, episcopului îi revine responsabilitatea de a judeca intenția, amploarea și vizibilitatea implicării preotului. Ceea ce contează cel mai mult este dacă activitatea agricolă ajută sau îngreunează capacitatea preotului de a-și îndeplini chemarea sacră. Biserica nu respinge munca, dar insistă că aceasta trebuie să rămână întotdeauna subordonată misiunii sacramentale, liturgice și pastorale a preotului. Plugul poate cultiva pământul, dar numai altarul cultivă sufletele. Astfel, integritatea preoției este păstrată nu prin interzicerea oricărei munci, ci prin asigurarea faptului că orice muncă izvorăște din, și se întoarce la, slujirea lui Hristos și a Bisericii Sale.

Concluzii

În tradiția ortodoxă, vocația preoțească și activitățile agricole pot coexista, dar este esențial să se mențină un echilibru clar între acestea. Agricultură poate fi considerată o formă de slujire a comunității, însă nu trebuie să submineze responsabilitățile liturgice și pastorale ale preotului. În acest context, principiul economiei joacă un rol crucial în discernerea compatibilității dintre aceste două vocații. Acesta permite adaptarea normelor canonice în funcție de contextul local și nevoile specifice ale comunității, astfel încât preotul să își poată îndeplini datoria spirituală fără a fi copleșit de obligațiile lumești.

Responsabilitatea de a judeca dacă activitățile agricole ale unui preot sunt compatibile cu vocația sa spirituală revine episcopului, care trebuie să aplice canoanele cu discernământ. Este esențial ca implicarea preotului în activitățile agricole să fie motivată de necesitatea de subzistență și nu de dorința de câștig material. Episcopul are rolul de a asigura că preotul nu se va lăsa absorbit de activități care ar putea să îi afecteze capacitatea de a se dedica exclusiv slujirii liturgice și pastorale.

Implicarea preotului în agricultura comercială de mari dimensiuni sau în administrarea proprietăților pentru profit este incompatibilă cu rolul său sacru. Astfel de activități pot duce la o pierdere a demnității preoțești și pot crea conflicte de interese care subminează autoritatea spirituală a preotului în fața comunității. În plus, aceste activități pot distra atenția preotului de la îndatoririle sale pastorale, afectând negativ viața liturgică și pastorală a parohiei.

Agricultura poate fi integrată într-o viziune spirituală ortodoxă atunci când este realizată cu smerenie și rugăciune. Munca agricolă de subzistență, precum grădinaritul sau îngrijirea unui mic număr de animale, poate deveni un act liturgic în sine, închinându-se lui Dumnezeu prin grija față de creație. Astfel, preotul agricultor poate continua să îmbine activitatea manuală cu viața spirituală, într-o armonie care reflectă învățăturile creștine despre muncă și sfințirea lumii.

În lumea modernă, în special în zonele rurale și în contextul dificultăților economice, implicarea preoților în activitățile agricole poate fi o necesitate, mai degrabă decât o alegere. Biserica Ortodoxă trebuie să răspundă cu înțelepciune la aceste realități, acceptând munca agricolă ca o formă de sprijin spiritual și material, dar asigurându-se că aceasta nu periclitează statutul sacru al preoției. Conform principiului economiei, activitățile agricole pot fi acceptate, dar numai în măsura în care acestea nu deturneză preotul de la chemarea sa divină.

În final, Biserica Ortodoxă nu respinge munca, ci o încadrează în scopul ei mai înalt, acela de a sprijini viața spirituală și caritabilă a comunității.

Munca agricolă, atunci când este integrată într-o viață liturgică și pastorală echilibrată, poate deveni un mijloc de sfințire a lumii. Astfel, preotul agricultor poate fi un model viu al comuniunii dintre divin și lume, între altar și pământ, demonstrând cum munca poate coexista cu vocația sacră și poate sprijini lucrarea divină.